

УДК 101.316. 008

Куцик А. Ю., Гданський університет (Республіка Польща)

ЛЮДИНА В ГЛОБАЛІЗАЦІЙНІЙ КУЛЬТУРІ ІНТЕРНЕТ-СЕРЕДОВИЩА

У статті досліджується сучасний етап становлення інформаційного суспільства, заснованого на розвитку новітніх комунікаційних та інформаційних технологій. Аналізується роль мережі Інтернет в оновленні сучасної соціокультурної ситуації, яка охоплює найрізноманітніші сфери життя і діяльності людини. Показано значення Інтернету як інтерактивного засобу культурного та міжкультурного спілкування. У дослідженні розглянуто вплив інтернету на людину, її місце у глобальній культурі інтернет-середовища, а також особливості впливу інтернету на культуру сучасної молоді.

Ключові слова: глобалізація, людина, інтернет-середовище, комунікація.

Постановка проблеми пов'язана з осмисленням сутності феномена інтернету як новітнього засобу комунікації та міжкультурної взаємодії. Відомо, що сьогодні Інтернет як засіб комунікації здійснює грандіозний вплив на світову спільноту. Так, Інтернет дозволяє передавати інформацію в будь-яку точку світу, сприяє зміцненню зв'язків між людьми та країнами, змінює стиль відносин у сучасному суспільстві. Розвиток інтернету дозволяє ставити питання про можливість інтенсивного поширення досягнень культури, єднання та інтеграції різних аудиторій, долучення їх до здобутків світової культури.

Аналіз останніх досліджень. Звертають на себе увагу роботи Д. Белла, П. Дракера, М. Кастельс, Е. Тоффлера та ін.;

Ряд прикладних досліджень пов'язаний з вивченням так званого феномена інтернет-залежності. Аналізу цієї проблеми присвятили свої роботи А. Войкунський, С. Томпсон, К. Янг і інші.

Розгляд проблеми співвідношення інтернету (соціальні мережі) та молоді, як особливої соціально-демографічної групи, яка визначається не тільки віковими межами, а й специфічним соціальним статусом, особливостями свідомості і поведінки, здійснено в роботах А. Ковалевої, П. Кравчук, В. Лукова, П. Мітева та інших вчених.

Важливе значення для дослідження мають роботи В. Василенко, Г. Вижлецова в яких розглядаються філософсько-культурологічні і соціально-психологічні аспекти ціннісних орієнтацій в процесі соціалізації людини засобами інтернет.

Мета статті – визначити місце і роль людини у глобалізаційній культурі інтернет-середовища.

Методи дослідження:

До загальнонаукових методів належать метод аналізу та синтезу, метод моделювання та системно-структурний метод. До використаних конкретно-історичних методів належать історико-хронологічний та історико-порівняльний, які забезпечують аналіз подій у хронологічній послідовності та порівняння історичних явищ.

Окрім зазначених у дослідженні використовувались і такі методи: *діалектичний*, який допомагає розглянути дійсність у русі, розвитку і суперечностях; *метод реконструкції*, як той, що відтворює, конструює провідні концепти сучасної матеріальної й духовної культури; *історичний*, який допомагає дослідити особистість у історичному контексті, її життєвий шлях; *порівняльний (компаративний)*, який допомагає протиставляти такі поняття як комунікація і спілкування, реальне й віртуальне, і т. д., *герменевтичний (інтерпретативний)*, як той, що допомагає усвідомити сутність структур, їх функціональне значення для організації смислового поля культури моделювання; *метод дедуції*, який допомагає віднайти подібні та відмінні процеси у поняттях та зробити на їх основі логічні висновки; *структуралістський метод*, який спрямований на прояснення структури за допомогою бінарних опозицій та повторювальних мотивів; метод культурологічної проб лематизації емпіричного матеріалу.

Також став у нагоді метод теоретичного аналізу, осмислення наукової психологічної, філософської, культурологічної літератури з відповідних питань; узагальнення отриманих результатів, побудова моделі дослідження; використання психолого-педагогічного констатуючого експерименту із застосуванням прийомів інтерв'ю, тестування, анкетування,

спостереження як у реальному спілкуванні, так і у віртуальній комунікації (ЧАТ, ІСQ); розробка програми занять у формі активного соціально-психологічного тренінгу з опосередкуванням інтернет, новітні інформаційні технології.

Виклад основного матеріалу.

Інтернет-мережа, яка виникла на зламі епох, стала не тільки новим технічним винаходом, але й новим культурним феноменом, який поширив свій вплив на людину, її зміст життя та соціальну реальність.

Можна сказати, що історія нашого світу в останні 40 років – це історія поступового формування додаткового виміру соціокультурного життя, виміру, де технологічне поєднане з соціальним. Інформаційний вимір, заснований на технологіях, володіє власною структурою, розміреністю і закономірностями.

Серед багатьох технологій, що беруть участь у формуванні цього виміру, головну роль відіграють мережеві комп'ютерні технології, об'єднані під загальною назвою – інтернет. Як писав М. Кастельс, “Інтернет – це інформаційна технологія і соціальна форма, яка вміщує в собі інформаційну епоху так само, як електричний двигун був важелем соціальних і технічних змін індустріальної епохи” [12 с. 105].

Сьогодні у світовій мережі регулярно з'являється більше третини жителів земної кулі. За даними порталу світової інтернет-статистики Internet World Stat [16], на 31 грудня 2015 р число інтернет-користувачів сягнуло 2,267,233,742, тобто це більше 1/3 від загальної популяції людства (6,930,055,154) (Internet World Stat 2012) [15].

Протягом свого існування комп'ютерні технології стали необхідною частиною повсякденності людей різного віку, від літніх до найменших. При цьому “медійні” особливості технологій здатні впливати не тільки на процес соціальної комунікації, а й на соціально-психологічні і навіть фізіологічні характеристики користувачів. Багато дослідників зазначають, що процес соціалізації в комунікаційному полі, створеному комп'ютерними мережами, включає в себе не тільки освоєння мови, цінностей, норм і особливостей соціальної взаємодії, але і специфічні форми концентрації уваги і роботи з інформацією (див., напр., дослідження соціального впливу комунікативних технологій Г. Рейнгольда [14, с. 59-60], дослідження Ш. Теркл [17]).

Інтернет-середовище настільки глибоко увійшло в життя сучасного суспільства, що безпосередньо накладає свій «відбиток» на процес соціалізації особистості.

Найпомітнішою на даний момент тенденцією, що характеризує соціалізацію сучасної людини, є зниження її інтелектуально-освітнього, культурного і морального рівнів. Дана проблема інкультурації перш за все молодих людей тісно пов'язана із зміною пріоритетів у діяльності ЗМІ та зниженням стандартів масової культури, у зв'язку з чим вчене співтовариство різних країн постійно обговорює питання стимулювання молоді з метою залучення її до високоякісних друкованих та електронних видань [1, с. 67].

Вітчизняні та зарубіжні дослідники інтернету виділяють наступні негативні феномени, пов'язані з освоєнням людиною нових інформаційних технологій:

1) персоніфікацію, «одушевлення» комп'ютера, коли комп'ютер сприймається як живий організм;

2) потреба в «спілкуванні» з комп'ютером і особливості такого спілкування;

3) різні форми комп'ютерної тривожності;

4) вторгнення у внутрішній світ людини, що веде до виникнення у деяких користувачів екзистенціальної кризи, що супроводжується когнітивними і емоційними порушеннями. При цьому може відбуватися переоцінка цінностей, перегляд поглядів на світобудову й своє місце в світі [3, с. 155].

Наслідком негативного впливу інтернет-простору на особистість є девіантна поведінка. Девіантна (що відхиляється) поведінка – це поведінка індивіда чи групи, що не відповідає загальноприйнятим нормам, у результаті чого ці норми ними порушуються.

Поява і широке розповсюдження інтернету призвело до збільшення обсягу інформації, до насиченості інформаційного середовища, з якою індивід не завжди здатний впоратися. У якості «самозахисту», як відповідна реакція, індивіду стало притаманне так зване «Кліпове мислення». При такому мисленні соціальна реальність перетворюється на сукупність фрагментованих,

розрізнених фактів і подій. Для індивіда стає звичкою швидка зміна інформації, незв'язаність її між собою. Більше того, індивід прагне до отримання все більшого обсягу знань за допомогою «короткометражних» повідомлень, втрачаючи здатність роботи зі складно структурованими текстами або ж текстами великого обсягу.

Про подібного роду вплив інтернету на мислення індивіда пише у своїй статті «Google робить нас дурнішим?» Н. Карр: «Останнім часом у мене з'явилося відчуття, що хтось чи щось колупається у моєму мозку, перерозподіляючи нейронні схеми і перепрограмує пам'ять. Мій мозок не вмирає, наскільки я можу судити, але змінюється. Я вже не думаю так, як думав раніше. Особливо це помітно при читанні. Раніше я з легкістю занурювався в книгу або довгу статтю. Мозок захоплювався розповіддю або поворотами дискусії, і я годинами бродив по довгих дорогах прози. Тепер таке рідко трапляється. Після двох-трьох сторінок увага починає розсіюватися, з'являється якась метушливість, я втрачаю зв'язок, починаю шукати, чим би ще зайнятися» [11].

Соціальний фактор захопленості інтернетом полягає у фізичних і психологічних відхиленнях особистості. Дослідники до найбільш поширених проявів негативної девіантної поведінки у сфері комп'ютерних технологій відносять: інтернет-залежність, ігроманію і хакерство.

Відомий американський фахівець з питань інтернет-залежності Кімберлі Янг вважає, що в США від цієї хвороби страждає приблизно 6% населення [9, с. 135]. Однак багато психотерапевтів говорять, що інтернет-залежність не є самостійним захворюванням. Як правило, цей діагноз свідчить про інші, серйозніші проблеми людини – депресія, комунікаційні негаразди та ін. Всі вони так чи інакше є ознаками неспроможності протидіяти стресу і формами тієї чи іншої дезадаптації в реальному житті.

Як стверджує Янг, інтернет-залежні використовують інтернет для отримання соціальної підтримки (за рахунок належності до певної соціальної групи: приймання участі в чаті або телеконференції), сексуального задоволення, можливості «творіння персони», викликаючи цим певну реакцію оточуючих, отримуючи цим визнання оточуючих. Соціальна підтримка в даному випадку здійснюється через включення людини в певну соціальну групу (чат, MUD, телеконференцію) в інтернеті. Як будь-яка спільнота, культура кіберпростору володіє своїм власним набором цінностей, стандартів, мови, символів, до якого пристосовуються окремі користувачі. Включаючись у таку групу, людина отримує можливість підтримки позитивного образу «Я» за рахунок позитивної соціальної ідентичності [10, с. 202].

В Україні на сьогодні не існує статистичних даних щодо проблеми інтернет-залежності, оскільки цей вид залежності не виділено в окрему нозологічну форму. Однак відповідно до даних Інституту соціальної та політичної психології Національної академії педагогічних наук України, серед українських користувачів інтернету залежними вважаються від 2 % до 6 %, абсолютна більшість серед яких – студенти [9, с. 75].

На противагу негативного впливу виступає ряд позитивних моментів мережі. Звичайно, позитивний вплив інтернету найчастіше залежить від конкретної діяльності в мережі. [6, с. 267-271]. Надаючи особистості широкі можливості у самореалізації, інтернет-простір допомагає реалізувати творчий потенціал, дає можливість отримати оцінку діяльності з боку значущих і компетентних експертів і просто користувачів мережі. Позитивні оцінки можуть стати стимулом до вдосконалення своїх досягнень, до самоосвіти.

Серйозне захоплення інтернетом може допомогти більш ранньому включенню молоді в соціальну діяльність. За допомогою інтернету вона може брати участь в економічному, культурному, політичному, науковому житті суспільства. У комп'ютеризованій діяльності формується властивість людини-діяча.

Віртуальна реальність у всій складності та багатомірності проявів стала сьогодні елементом, феноменом, навіть простором життя людини. Вона є новим парадигматичним напрямом постнекласичної картини світу на основі поліонтологічності будь-якої реальності. Віртуалізація означає переміщення основних видів діяльності людини із соціального простору у віртуальний.

Найперше це стосується інформаційно-комунікативної діяльності, яка перенесена в режим онлайн. ЗМІ та інтерактивні технології творять комунікаційну систему, в якій реальність

перенесено в штучний світ, що є специфічним досвідом людини. «Наша діяльність стає діяльністю конструктивного встановлення нових комунікативних зв'язків між різного типу реальностями: речовими, інформаційними, чуттєво-емоційними, знаково-символічними, інтелектуальними і духовними» [7, с. 125].

Віртуальна реальність постає як форма предметно-соціальної симуляції, що відтворює умови, які близькі до об'єктивної реальності й дозволяє переживати такі відчуття, які не доступні в повсякденному житті. Комп'ютерна віртуальна реальність пропонує альтернативну форму буття, яка є привабливішою від об'єктивного світу і тим самим створює нові варіанти ескейпізму та психологічної залежності.

Дуже часто неусвідомленими залишаються небезпечні сторони віртуалізації спілкування (наприклад, створення ілюзії товариства без певних вимог, які є у справжній дружбі; втрата навичок прямого спілкування, зчитування емоцій та почуттів людини, розмивання ідентичностей, що домінуючою залишає лише одну – ідентичність у мережі).

Віртуальна реальність виключає безпосередній контакт між суб'єктами, а діалогічні інтеракції замінюються технологічною взаємодією. Це спричиняє викривлення цінностей справжнього діалогу, втрату відчуття самодостатності суб'єкта комунікації, висунення на перший план культивування раціональності (все вимірюється, продається, купується, оцифровується і т.д.). Така раціональність деформує стиль мислення в бік прагматичності та утилітарності, спричинюючи споживацьке ставлення до світу, до іншого, відчуженість. Віртуальні комунікації створюють видимість переваги горизонтальних комунікативних зв'язків, а через швидкі темпи трансформації культурних форм відбувається деієрархізація і нівелювання культурних цінностей. [10, с. 35].

Інформаційно-технологічний контекст сьогодні великою мірою визначає особистісні характеристики людини, а зміна останнього часто призводить до складнощів у взаємодіях. Культурна ситуація медіатизації й віртуалізації зумовлює феномен ескейпізму як одну з комунікативних та ідентифікаційних проблем. Інтенсифікація соціальних змін відображається на порушенні механізмів включення людини в соціальні спільноти.

В інформаційному суспільстві людина стає вкрай прагматичною, традиційні цінності втрачають або змінюють своє значення, що негативно відображається на самій людині. Сьогодні виник новий тип людини, відбувається пошук нетрадиційних форм самовираження особистості, трансформується система цінностей з руйнуванням традиційних форм культури. Одна з визначальних рис глобального мислення – це прагнення стати частиною великого світу, вийти за межі власного суб'єктивного світобачення. Це своєрідна інтелектуально-психологічна втягненість в глобальні процеси життя.

Висновки.

У підсумку зазначимо, що місце людини в інтернет-середовищі, з одного боку, є інноваційним феноменом, з іншого боку, вже давно стало фактичною реальністю нашого світу, невід'ємною частиною соціалізації сучасної особистості, а також двигуном науково-технічного, економічного і соціального прогресу людського суспільства. Варто відзначити, що процес формування з офлайн-людини–інтернет-соціальної особистості, безумовно, значно змінюється у порівнянні з традиційною соціалізацією, через специфіку існування віртуального середовища. Це, перш за все, – майже повна самостійність у виборі шляхів розвитку та дотримання цього шляху.

Необхідно зробити акцент на тому, що саме по собі інтернет-середовище стає новим рівнем соціально-мережевої взаємодії сучасних людей практично різного віку, принаймні, від підлітків до літніх людей в процесі їх кіберсоціалізації.

Інтернет є специфічним фактором соціалізації та чинником особливого виду інтернет-соціалізації, і має унікальний соціально-педагогічний потенціал, який характеризується такими особливостями соціалізуючого інтернет-середовища, як: доступність, мобільність і оперативність, відносна безпека і анонімність, свобода самовираження, які здатні активно впливати як на позитивні, так і на негативні риси в процесі соціалізації. Сучасні технології дозволяють здійснювати обмін знаннями та досвідом, вони здатні активізувати діалог між культурами.

Темпи розвитку інтернету у XXI столітті високі і продовжують динамічно зростати як за рахунок зростання обсягів інформації у світі, поширення мобільних технологій, так і за рахунок збільшення кількості користувачів комп'ютером, які в основному його використовують задля інтернету. Особливість сучасної ситуації у галузі інформаційно-комунікаційної інфраструктури інтернет-простору полягає у тому, що зміни в даній індустрії настільки стрімкі і мають таку загально масштабну дію, що сьогоднішні інноваційні досягнення у цій сфері стають завтра, як кажуть, вже "вчорашнім днем" відповідно до чого, необхідно одночасно вивчати процеси і прогнозувати тенденції їх розвитку як на емпіричному, так і на теоретичному рівнях.

У новому тисячолітті сучасні інформаційно-комунікаційні, комп'ютерні та цифрові технології надають колосальні можливості для скорочення розриву між рівнями соціально-економічного розвитку різних країн, здійснюючи обмін знаннями та досвідом та активізуючи міжкультурний полілог.

Бібліографічний список:

1. Абдеев Р.Ф. Философия информационной цивилизации. Диалектика прогрессивной линии развития как гуманная общечеловеческая философия для XXI в. / Р.Ф. Абдеев. – М.: Гуманит. изд. центр «Владос», 1994. – 334 с.
2. Ананьев Б.Г. О проблемах современного человекознания / Б.Г. Ананьев. – М.: Наука, 1977. – 380 с.
3. Арнольд А.И. Человек и мир культуры / А.И. Арнольд. М.: Знание, 1992. – 118 с.
4. Бабаева Ю.Д., Войскунский А.Е. Психологические последствия информатизации / Ю.Д. Бабаева, А.Е. Войскунский // Психологический журнал. – 1998. – № 1. – 550 с.
5. Бахтин М.М. Эстетика словесного творчества / М.М. Бахтин; Примеч. С.С. Аверинцева, С.Г. Бочарова. 2-е изд. - М.: Искусство, 1986. – 444 с.
6. Белл Д. Социальные рамки информационного общества / Д. Белл, Новая технократическая волна на Западе. – Москва: Прогресс, 1986. – 342 с.
7. Белинская Е.П. Личность и новая информационная среда / Е.П. Белинская, Тихомандрицкая О.А. Социальная психология личности. – М.: Аспект-Пресс, 2001. – 455 с.
8. Браславский П.И. Технологии виртуальной реальности как феномен культуры конца XX нач. XXI веков: автореф. дис.канд. культ. / П.И. Браславский. – Екатеринбург, 2003. – 22 с.
9. Брейков В.Б., Дубовский С.В. Информационные технологии в национальном и мировом развитии / В.Б. Брейков, С.В. Дубовский // Общественные науки и современность. – 2000.- №1. – 146-150 с.
10. Ващекин Н.П. Информатизация общества как феномен культуры / Н.П. Ващекин, Информатика и культура: Сб. науч. тр. -Новосибирск, 1990. – 550 с.
11. Войскунский А. Е. Феномен зависимости от Интернета / А.Е. Войскунский, Гуманитарные исследования в Интернете. – М., 2000. – 450 с.
12. Кастельс М. Галактика Интернет / М. Кастельс. – Екатеринбург У-Фактория (при участии издательства Гуманитарного университета), 2004. – 360 с.
13. Мясников И. Подростки в киберпространстве. / И. Мясников. – Подростки в киберпространстве. – Народное образование, 2009. – 290 с.
14. Рейнгольд Г. Умная толпа: Новая социальная революция / Г. Рейнгольд – М.: Фаир-пресс, 2006. – 416 с.
15. Аналіз впливу інтернет-середовища на процес соціалізації особистості. [Електроний ресурс]. Режим доступу: http://knowledge.allbest.ru/sociology/2c0b65625b3ac79b5d43a89521316c37_0.html
16. Волович О.О. «Глобалізація: переваги і загрози для нашої країни». [Електроний ресурс]. Режим доступу: <http://od.niss.gov.ua/articles/485/>
17. Теркл Ш. Інтерв'ю для проекту Digital Nation. Life on the digital frontier / Ш. Теркл. [Електроний ресурс]. Режим доступу: <http://www.pbs.org/wgbh/pages/frontline/digitalnation/interviews/turkle.html>

Kutsyk A. Person in the globalization culture of the Internet environment

The article investigates the modern stage of formation of the information society, based on the development of the latest communication and information technologies. It analyses the role of the Internet in updating the modern socio-cultural situation, which covers the most diverse spheres of human life and activity. It shows the importance of the Internet as an interactive tool for cultural and intercultural communication. The reserach examines the impact of the Internet on a person, its place in the global culture of the Internet environment, as well as peculiarities of the Internet's impact on the culture of modern youth.

Key words: globalization, person Internet environment, communication.